

Historiska rättsprotokoll avslöjar ny bild av kvinnors och mäns arbete

I 1600- och 1700-talens Sverige utförde kvinnor tunga sysslor som att hugga ved eller transportera varor. Samtidigt kunde män passa barn och fläta korgar. Resultaten kommer från en unik databas om arbetsliv i det förflutna som byggts upp av historiker vid Uppsala universitet. Forskningen slår hål på gamla fördomar om hur kvinnor och män försörjt sig ända tillbaka till Vasatiden och kan ge ledtrådar till 1900-talets svenska modell.

De senaste åren har historikern Maria Ågren vid Uppsala universitet lett uppbyggnaden av en databas om arbetsliv i Sverige i äldre tid. Forskarna inom projektet Gender and Work (GaW) har samlat in över 30 000 verbfraser som målande beskriver sysslor i det förflutna, till exempel ”*passa barn*” och ”*hugga ved*”. Citaten kommer från historiska rättsprotokoll och ger en autentisk bild av vad människor sysslade med i vardagen.

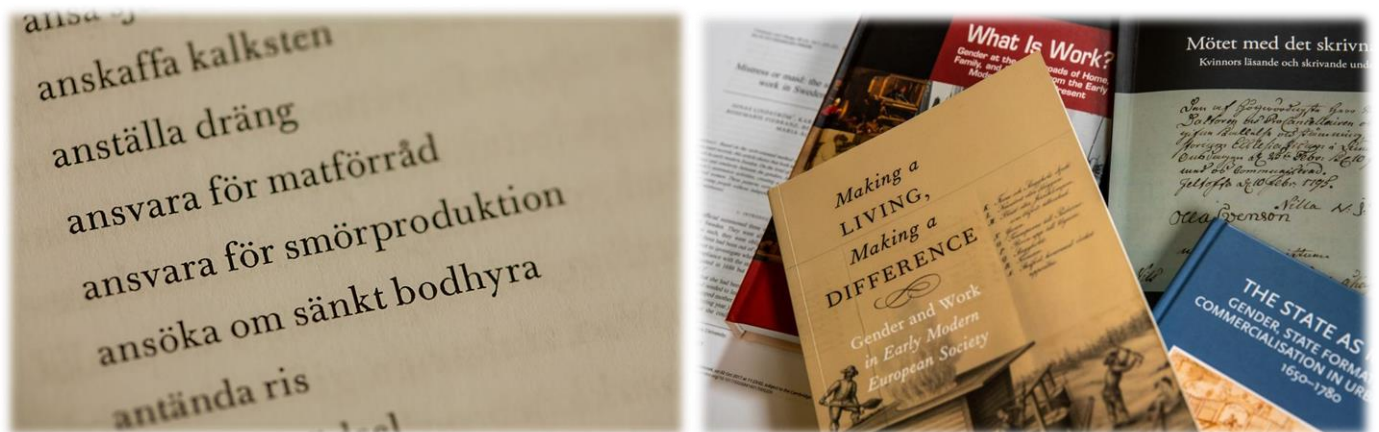
– *Vi har utarbetat vad vi kallar den verborienterade metoden. Tanken med att samla in och studera verbformer är att vi kan få en beskrivning av vad människor faktiskt arbetade med, inte bara vad de hade för yrkestitlar, säger Maria Ågren.*

Ett problem med yrkestitlar, i form av substantiv, är bristen på konkreta fakta om människors arbetsuppgifter.

– *Folk kunde bära en titel som skomakare eller borgmästare, men i praktiken sysslade de ofta med helt andra saker. Samma frågeställning finns kvar idag. Jag själv har titeln professor, men det säger egentligen inget om vad jag ägnar mina dagar åt.*

För historikerna är det också ett dilemma att kvinnor nästan aldrig bar yrkestitlar i äldre tid. Därför krävs en ny och innovativ metod om man ska kunna belysa kvinnors arbetsliv. Med hjälp av verbfraserna är det möjligt att dyrka upp låset till denna okända värld.

– *Vi hittar både män och kvinnor i alla typer av arbete: män som utför vårdarbete och kvinnor som arbetar i skogen eller med tungt transportarbete. I tidigare forskning har det funnits en föreställning om att män och kvinnor levde och verkade i separata sfärer, men våra resultat tyder på att åtminstone i Sverige stämmer inte det.*

Stor skillnad mellan gifta och ogifta

Ett viktigt resultat är att den stora skiljelinjen på 1600-talet inte gick mellan könen. Istället var civilstånd den viktigaste variabeln. Skillnaderna i arbetsuppgifter var alltså större mellan de som var gifta och ogifta än mellan män och kvinnor. Som gift fick man tillgång till resurser och kunde bestämma över andras arbetskraft. Det förklarar också äldre tiders starka fokus på att ingå äktenskap – som ett sätt att avancera genom att bli chef över hushållet.

– *Det är inte oväntat att den gifta kvinnan hade en annan maktställning än den ogifta kvinnan, men med våra stora textmängder blir mönstret väldigt tydligt och kraften i resultatet var överraskande, säger Maria Ågren.*

"Att få förtroendet att genomföra det här projektet är det mest fantastiska som hänt mig som forskare. Här kan vi jobba storskaligt och i team, fast det handlar om humaniora. Det typiska är annars att humanister jobbar med enmansprojekt."

Nya mikrodata från 1800-talet

I GaW-projektets första fas studerades perioden 1550–1799. Nu fortsätter forskningen med en delvis överlappande period, 1720–1880, som täcker tiden ungefär från Karl XII:s död fram till arbetarrörelsens uppkomst.

Forskarna borrar djupare i ett begränsat geografiskt område, staden Västerås med omkringliggande landsbygd. Syftet är att testa om civilstånd fortsätter att vara den viktiga variabeln. Genom att studera ett mindre område blir det praktiskt möjligt att söka upp personerna från rättsprotokollen även i kyrkoarkiven och verifiera om de var gifta eller inte.

Maria Ågren vill belysa förhållandet mellan norm och praktik. Vid slutet av 1700-talet etablerades idéer som betonade olikheter mellan män och kvinnor, nästan som två skilda arter, vilket under 1800-talet ledde fram till nya ideal om manligt och kvinnligt som ventilerades i pressen och litteraturen. Fortsatt datainsamling ska förhoppningsvis ge svar på om det nya idégodset påverkade livet i vardagen.

– *En viktig fråga som gäller 1800-talet är om det blev en förändring mellan manligt och kvinnligt i arbetslivet eller om det fortfarande är civilstånd snarare än kön som är avgörande vad gäller skillnader i arbetsmönster.*

Den stora skalan i projektet är ovanlig inom humaniora och har möjliggjorts genom anslaget Wallenberg Scholar under totalt tio år. Nu sprids resultaten via konferenser och har redan fått internationellt genomslag.

– *Forskargrupper i andra länder är inspirerade av att ta efter våra metoder.*

Maria Ågren och hennes forskargrupp har bland annat skrivit *Making a Living, Making a Difference*, som är en portalbeskrivning av forskningen och metodiken bakom. I en annan bok, *The State as Master*, har hon närstuderat familjer på 1700-talet där mannen var anställd av staten som tulltjänsteman. Kvinnor kunde inte formellt vara statligt anställda, men studien visar att de ändå ryckte in och var delaktiga i männens arbete, till exempel genom att inkassera tullavgifter från bönderna vid tullportarna. Samtidigt kunde männen överta vad vi ofta betraktar som kvinnliga sysslor, som att ta med barnen till tullhuset och passa dem medan de skötte sina vanliga kontorsgöromål.

Det finns paralleller till nutidens livspussel och Maria Ågren tror att 1900-talets svenska modell kan ha en äldre bakgrund.

– *Jag tror att det kan finnas intressanta, inhemska rötter till den mer jämställda och flexibla utveckling som vi har i Sverige idag.*

Maria Ågren (Professor i historia)

Forskningsområde: Gränslandet mellan social historia, rättshistoria och ekonomisk historia, bland annat med frågeställningar som rör människors försörjning och synen på jordägandet under tidig modern tid och med ett genusperspektiv.

Published: 2019